

*Асафайло Вадим Володимирович, аспірант кафедри
політичних теорій факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОТИДІЯ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Політична корупція, на відміну від побутової («повсякденної») системно спотворює соціальні відносини та стає на заваді завершенню демократичного переходу у пострадянських країнах. Слід відзначити, що створення дієвих інституцій держави та громадянського суспільства щодо протидії політичній корупції на регіональному рівні має поєднуватись із активною інформаційною кампанією, формуванням антикорупційного дискурсу у просторі регіональних мас-медіа. Особливої ваги та актуальності набуває протидія політичній корупції у пострадянських країнах, що стали на шлях демократизації: тут ситуація значно ускладнюється тим, що у посттоталітарних суспільствах не було

сформовано дієвих інституційних запобіжників корупції, ані на загальнонаціональному, ані на регіональному рівнях.

За даними Transparency International регіональна політика в Україні характеризується високим рівнем корупції. Про це свідчить «...величезний об'єм тіньового виробництва, порушення конкуренції, критично низький рівень інвестицій, неефективне використання бюджетних коштів» [5].

В основі політичної корупції – ідея отримання ренти від політичної діяльності у широкому розумінні цього поняття. Мова йде про ренту від бюрократичної діяльності у просторі публічного адміністрування та публічної політики, а також – від політичної діяльності партійних лідерів, депутатів усіх рівнів. «Жага до особистого збагачення штовхає багатьох чиновників до корупції. Адже це так легко – під час проведення державних закупівель з переліку усіх постачальників товарів та послуг обрати власну фірму або підприємство родича. Забезпечивши себе замовленням, та ще й завищивши собівартість робіт! Це питання особливо болюче у регіонах, де ціле місто або селище можуть захопити сімейні клани, а правоохоронці з ними заодно» [5].

Протидія політичній корупції ґрунтується на ідеях демократії, свободи слова, прав людини, рівності громадян перед законом. У сучасних умовах політична корупція – це один із головних факторів, що стає на заваді впровадження реформ, передусім – на регіональному рівні.

У регіонах політична корупція поступово перетворюється з девіантної поведінки окремих представників політичної еліти на загальну норму, а у політичних відносинах утворюються ієрархічні піраміди та корупційні цикли, у яких задіяні представники як влади так і опозиції. На думку О. Шалайського «Те, що в Києві називають корупцією, у регіонах — звичайне життя. До нього не те щоб звикли, його просто не помічають. Тим паче що більшість злочинських історій відбувається тут у рамках як закону, так і місцевої специфічної моралі. А якщо іноді від жадоби й доводиться перейти межу, то на підстраховці стоять місцеві силові органи... Безумовно, найпопулярніша схема вилучення народної власності — це рішення депутатських рад. Воно й зрозуміло: при колективній відповідальності максимум, чим загрожує незаконне рішення, — це скасування його через суд... депутати можуть проголосувати за що завгодно, попри інтерес правоохоронних органів і ремствування натовпу» [6].

До головних корупційних «схем» на рівні регіональної політики належать закупівлі, «туалетна схема» (з метою отримання землі на ній будується капітальна будівля – туалет), монополізація автобусних перевезень (ринок маршруток), паркувальних місць, стоянок тощо.

Завдання забезпечення ефективних правових, інституційних, організаційних та комунікативних механізмів протидії політичній корупції на регіональному рівні є одним із найбільш актуальних для політичної системи України протягом усіх років незалежності. Протидія політичній корупції – це

багатовимірною проблемою, яка має не лише політичну, а й економічну, соціальну, історичну, культурну складові.

Саме тому, найбільш ефективним та, водночас, найскладнішим засобом протидії політичній корупції виступає формування сталих демократичних інститутів влади. Уся політична історія незалежної України стала прикладом важкої боротьби за створення й утвердження дієвих інституцій щодо протидії політичній корупції, як державних так і громадських. Натомість, політична корупція поступово перетворилась на чинник, що реально загрожує не лише демократизації політичного процесу, але й кидає виклик національній безпеці та конституційному ладу держави.

Політична корупція – це нелегітимне використання політиками та чиновниками (учасниками політичного процесу та публічного адміністрування) власних повноважень та можливостей з метою отримання незаконної вигоди. У традиції публічного вибору говорять про намагання політичних суб'єктів отримати ренту від державної посади. Важливим у даному контексті є розуміння меж приватного та публічного просторів, адже політична корупція сприяє конвертуванню суспільного блага у приватне. На думку українського дослідника Є. Невмержицького, політична корупція – це «...будь-які дії чиновників, якщо вони відходять від своїх визначених законом обов'язків в обмін на особисті вигоди» [3].

Політична корупція в Україні обумовлена вадами політичної системи радянського періоду: надмірною концентрацією влади та власності у руках держави (як сказали б сьогодні – «потоків»), централізацією прийняття рішень, несправедливим розподілом благ між різними соціальними класами та суспільними групами.

Важливість проблеми протидії політичній корупції у процесі демократизації обумовила появу достатньо великої кількості ґрунтовних праць, присвячених окремим політичним, правовим, соціокультурним та економічним аспектам протидії політичній корупції. Слід відзначити праці Л. Аркуші, О. Дудорова, В. Лукомського, Є. Невмержицького, С. Шалгунова, ін. Окремі аспекти протидії політичній корупції у широкому контексті соціальної трансформації та демократизації на пострадянському просторі досліджувались у працях В. Андрущенка, Л.В. Багрій-Шахматова, О. Бабкіної, Є. Головахи, В. Горбатенка, В.С. Зеленецького, В. Полохала, М. Розумного, Д. Яковлева, ін.

Серед економічних причин переважають процеси розподілу та перерозподілу власності, зміни її форм, прагнення нових підприємницьких структур, включаючи кримінальні, вирішити через державний апарат свої проблеми, низький рівень заробітної платні державних службовців нижчої та середньої ланок, наявність великої різниці в оплаті праці службовців державного та приватного секторів, ін.

У випадку, якщо політична корупція не зустрічає реальної протидії з боку ефективних політичних інститутів на рівні регіональної політики вона здатна перетворитись з девіантної поведінки окремих акторів на норму політичних

відносин. У зоні небезпеки традиційно заходяться пострадянські країни, у системі влади яких утворюються корупційні ієрархії (що забезпечують не лише рух коштів та благ, а й політичних капіталів та кар'єр) і «замкнені корупційні цикли» (у яких беруть участь представники різних політичних та владних інститутів).

На думку М. Мельника «Суб'єктом корупції (корупційних правопорушень) є особа, уповноважена на виконання функцій держави. Водночас, суб'єктами корупційних відносин у деяких випадках можуть бути й інші, у тому числі приватні особи (наприклад, особи, які вступають у протиправні відносини з суб'єктом корупції (давання-одержання хабара)» [2].

При цьому, відповідно до даних «Transparency International» 56% громадян України визначають корупцію як одну з головних проблем у державі, майже половина вважає, що на урядові рішення впливають олігархи, а 86% негативно оцінюють спроби української влади викоринити корупцію (понад 70 відсотків переконані, що уряд не зацікавлений у протидії корупції) [Див. детал.: 1].

Джерела корупції сягають ще радянського періоду, особливо вона розцвіла за часів «пізнього» Союзу – правління Л. І. Брежнєва. Критик радянського «реального комунізму» (а згодом – і демократичних реформ у посткомуністичній Росії) О. Зинов'єв вбачав джерело політичної корупції за радянських часів у повсякденній культурі «радянської людини». Варто погодитись із тим, що «... комуністичне суспільство повністю було пристосоване до системи управління, держава виростала з явищ комунальності та сама стала їхнім розвитком в масштабах цілої країни... держава перебрала усі ті функції, які в західних країнах виконують приватні підприємці та їхні контори, банки і всякого роду недержавні механізми самоорганізації... Також суттєве значення мала особистість Л. Брежнєва, який «...жив сам і давав жити іншим» (особливо, порівнюючи з періодом масштабних «чисток» сталінського часу), потураючи корупції у власній родині та найближчому оточенні» [7, с. 158].

Саме тому слід говорити про чітке розмежування понять «політичної» і «бюрократичної» корупції та визначення їхнього місця у процесі вироблення політичних рішень і реалізації внутрішньої та зовнішньої політики. І якщо політична корупція скоріше притаманна стадії вироблення політики (прийняття політичних рішень щодо діяльності тих чи інших політичних інститутів, утворення спільних «правил гри»), то бюрократична корупція (до якої громадяни призвичаїлись ще за радянських часів) виникає на етапі реалізації політики (у площині публічного адміністрування).

Зокрема, у сучасних умовах для ефективної протидії політичній корупції недостатньо лише створити антикорупційні інститути. Потрібна постійна увага до простору політичних комунікацій, формування справжнього «антикорупційного дискурсу».

Антикорупційна діяльність є складовою більш широкої стратегії: трансформації пострадянської системи у напрямку забезпечення переведення діяльності політичних акторів з площини реалізації та захисту власного (приватного) егоїстичного інтересу у площину задоволення суспільного (публічного) інтересу.

Слід відзначити, що за останні декілька років в Україні у сфері протидії політичній корупції зроблено досить багато корисних кроків, зокрема й на інституційному рівні. Мова йде про створення спеціальних державних інститутів щодо боротьби із корупцією. Також прийнято спеціальний антикорупційний закон та ряд інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено «Концепцію боротьби з корупцією» та спеціальну антикорупційну програму, запроваджено систематичне проведення організаційних заходів з питань протидії політичній корупції тощо. Ця проблема постійно висвітлюється у мас-медіа у вигляді журналістських розслідувань, репортажів, повідомлень.

Зокрема, дослідження Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) переконливо демонструють зрушення у громадській думці щодо політичної корупції: «поступово і невпинно зростає частка населення, яке покладає відповідальність за боротьбу з корупцією на простих громадян (від 15,8% у 2007 році до 18,0% у 2011 році та до 24,0% у 2015 році)» [4].

Водночас 49,8% дорослого населення України допускає участь у корупційних діях з метою отримання певної вигоди (пришвидшити вирішення власної проблеми, обійти існуючі правила, ін.), а 37,4% декларує цілковиту неприйнятність для себе корупційної практики [4].

Незважаючи на достатньо велику кількість громадян, для яких корупція (у тому числі – політична) залишається прийнятною дією, можна говорити про певний прогрес у протидії політичній корупції. При цьому не можна недооцінювати роль припинення практики замовчування корупційних дій у мас-медіа у процесі демократизації.

Таким чином, в умовах демократизації пострадянської політичної системи, що характеризується слабкістю демократичних традицій та інституцій, недосконалістю національного законодавства та недостатнім рівнем політичної культури громадян, політична корупція спричиняє негативні наслідки для всіх верств українського суспільства, деморалізує громадян і руйнує їх довіру до держави.

Список використаних джерел

1. Власенко В. Transparency International: Українці вкрай невдоволені рівнем боротьби з корупцією [Електронний ресурс]. – 16.11.2016. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/transparency-international-36403880>
2. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії / М. Мельник. – Монографія. – К.: Атіка, 2001. – 304 с.
3. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія / Є. В. Невмержицький. – К. : КНТ, 2008. – 364 с.

4. Стан корупції в Україні. Порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ftp://91.142.175.4/nazk_files/doslidzhennya/34.pdf
5. У регіонах України високий рівень корупції – Transparency International [Електронний ресурс]. – Радіо свобода. – 2015 р. – 18 червня. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27079081.html>
6. Шалайський О. Корупція в регіонах. Дракон із посмішкою котика [Електронний ресурс] / О. Шалайський // Дзеркало тижня. – 2016. - № 1097. – Режим доступу: <https://dt.ua/article/print/internal/korupciya-v-regionah-drakon-iz-posmishkoju-kotika-.html>
7. Яковлев Д.В. Світанок Демократії: Два Вибори і Три Конверти Останнього Генсека / Яковлев Д.В. // Науковий журнал «Молодий вчений». - №8 (23) частина 2. – 2015. – с. 157 – 163.

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет будівництва і архітектури
Представництво Польської академії наук в Києві
Управління внутрішньої політики Київської обласної державної адміністрації
Національна академія державного управління при Президентові України
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України
Комітет з законодавчих досліджень міжнародної асоціації політичної науки
Академія будівництва України**

Третя Міжнародна науково-практична конференція

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА: ІСТОРІЯ, ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ, АРХІТЕКТУРА, УРБАНІСТИКА

22-23 листопада 2017 року

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК III

Частина перша

КИЇВ 2017

УДК 323.171/.174+94(477)+711+72
ББК 66
Р 31

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного університету будівництва і архітектури, протокол № 7 від 27 жовтня 2017 р.

Редакційна колегія

Куліков П.М. – д.е.н., проф., (голова)
Рафальський О.О. – д.і.н., проф.,
Куйбіда В.С. – д.н.держ.упр., проф.,
Собчук Г. – д.т.н., проф.,
Головатий М.Ф. – д.п.н., проф.,
Деревінський В.Ф. – д.і.н., проф.,
Івашко Ю.В. – д.арх., проф.,
Кресіна І.О. – д.п.н., проф.,
Майборода О.М. – д.і.н., проф.,
Малкевич А. – д.п.н., проф.,
Мамедов А.М. – к.т.н., доц.,
Наумкіна С.М. – д.п.н., проф.,
Патцельт В. – д.п.н., проф.,
Перекуда Є.В. – д.п.н., проф.,
Плоский В.О. – д.т.н., проф.,
Приймак О.В. – д.т.н., проф.,
Римаренко С.Ю. – д.п.н., проф.,
Стапенхерст Ф. – д-р політології, проф.,
Товбич В.В. – д.арх., проф.,
Хмелько І.С. – д-р наук з політології,
Яковлев Д.В. – д.п.н., проф.

Рецензенти:

Горбатенко Володимир Павлович – доктор політичних наук, професор
Дьомін Микола Мефодійович – доктор архітектури, професор

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика [зб. наук. пр.]. – Київ–Тернопіль : – 2015. –

Р 31 Вип. III. Матеріали Третьої Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 22–23 листопада 2017 р.) / Мін-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т будівн. і архіт-ри та ін. «Бескиди» – 2017. – В 2-х ч. – Ч. 1. – 327 с.

Оргкомітет дякує Представництву Польської академії наук в Києві, профспілковому комітету КНУБА, керівництву ТОВ «Полісся-2002», а також Хусайнову Р.В., які сприяли у проведенні конференції та публікації збірника.

ISBN 978-966-457-286-3

УДК 323.171/.174+94(477)+711+72

ББК 66

© КНУБА, 2017